

TEMELJNE OSOBINE LIČNOSTI I NEKI VIDOVI POLITIČKOGA PONAŠANJA

Goran MILAS
Institut društvenih znanosti Ivo Pilar, Zagreb

UDK: 159.923.33.072(497.5):32
Izvorni znanstveni rad

Primljeno: 22. 11. 2006.

Primjenom metode anketiranja licem u lice na probabilističkom uzorku od 1248 punoljetnih hrvatskih građana istražena je povezanost između temeljnih osobina ličnosti mjerenih tročestičnim IPIP ljestvicama i nekih vidova političkoga ponašanja. Odnos varijabli sagledavan je regresijskim analizama izolirano od faktora poput demografskih obilježja, socioekonomskog statusa i zastupanih stavova. Istraživanje je pokazalo da su političke preferencije zanemarivo povezane s temeljnim dimenzijama ličnosti. Ugodnost pomaže u objašnjavanju namjere glasovanja za SDP, ekstraverzija u objašnjavanju namjere glasovanja za HNS, dok u objašnjavanju opće političke pozicije udjela ima intelekt. Gotovo potpuna neovisnost političkoga ponašanja o temeljnim dimenzijama ličnosti raspravljena je u svjetlu triju pretpostavki da je posrijedi istinsko stanje ili kulturalni, odnosno metodološki, artefakt.

Ključne riječi: ličnost, IPIP, političko ponašanje, političke preferencije, namjere glasovanja

✉ Goran Milas, Institut društvenih znanosti Ivo Pilar,
Marulićev trg 19/1, p. p. 277, 10 001 Zagreb, Hrvatska.
E-mail: Goran.Milas@pilar.hr

UVOD

Odnos ličnosti i političkoga ponašanja tema je koju, unatoč važnosti, zbog najmanje dva razloga nije jednostavno odrediti. Prvi od njih vezan je za, učestalo spominjan, manjak paradigme u psihologiji ličnosti, a drugi za različite pravce kojima se grana zanima za odnos ličnosti i političkoga ponašanja. Ukratko ćemo se osvrnuti na postojeća razmimoilaženja, kako bismo pojmovno jasnije odredili polazište postojećeg istraživanja.

Kako je još početkom devedesetih godina dvadesetog stoljeća primijetio Eysenck (1991.), psihologija ličnosti pati od, Kuhnovom (1962.) terminologijom, manjka paradigme. Mnogi klasični udžbenici s toga područja (Hall i Lindzey, 1985.) ne nude jasna načela za vrednovanje i prosudbu pojedinih teorija, pa se čini da su mnoge teorije jednako vrijedne i da ne postoji neka koja bi se svojom činjeničnom utemeljenošću nametala više od ostalih. Drugi problem, zbog kojeg su pojedina istraživanja iz nominalno iste domene, odnosa ličnosti i političkoga ponašanja, posve neusporediva, jest žarište interesa koje se, podjednako često, usmjeruje prema političkim vođama – kreatorima politike, aktivistima i običnim građanima kao sljedbenicima i konzumentima (Simonton, 1990.; Cottam i sur., 2004.). Zbog oba je razloga potrebno posve precizno naznačiti okvire unutar kojih se kreće ovo istraživanje.

Većina modernih teoretičara pojmi ličnost kao ono što unosi dosljednost u nečije ponašanje (Loevinger i Knoll, 1983.). Pri tome se ličnost u okviru danas dominantnoga modela ne sagledava kao monolitna i jednodimenzionalna, već kao specifičan sklop sačinjen od brojnih hijerarhijski organiziranih osobina ličnosti. Osobina ličnosti, kao temeljna sastavnica ovoga konstrukta, većinom se pojmi kao obilježje pojedinca sa sveobuhvatnim utjecajem na širok raspon ponašanja. Prema prevladavajućem mišljenju, osobine ili crte ličnosti jesu ono što čini ponašanje dosljednim u vremenu ili različitim situacijama (Endler i Magnusson, 1976.). Prikupljeno je mnogo podataka koji upućuju podjednako na vremensku dosljednost (Conley, 1984.; Costa i sur., 1980., Costa i McCrae, 1988.a) i na konzistentnost ponašanja u različitim situacijama (Argyle i Little, 1972.; Magnusson i Endler, 1977.).

Većina istraživača ličnosti vjerojatno bi se složila da je od konca 20. stoljeća upravo peterodimenzionalni model najutjecajniji oblik izučavanja interindividualnih razlika na području ličnosti (Hogan i sur., 1997.), a njegova gotovo opća prihvaćenost s pravom ga, više nego bilo koji drugi model u optjecaju, približava epitetu paradigmatškoga. Model je utemeljen i začet na leksičkoj hipotezi (Digman, 1990.), pionirskim radovima Cattella (1943.; 1945.), koji je pošao od Galtonove pretpostavke kako su sve ljudske osobine koje posjeduju važnost, izazivaju zanimanje ili su opisno korisne pohranjene u jeziku. Kasnija su istraživanja pokazala da je za objašnjenje povezanosti među ljudskim osobinama dostatno pet faktora (Digman i Takemoto-Chock, 1981.; Fiske, 1949.; Norman, 1963.; Tupes i Christal, 1961.; Borgatta, 1964.; Goldberg, 1981.; 1982.; Digman i Inouye, 1986.), kao i to da je podudarnih pet dimenzija odgovorno za objašnjenje kovarijance čestica instrumenata prilagođenih drugim teorijskim modelima (Noller i

DRUŠ. ISTRAŽ. ZAGREB
GOD. 16 (2007),
BR. 1-2 (87-88),
STR. 27-49

MILAS, G.:
TEMELJNE OSOBINE...

sur., 1987.; McCrae i Costa, 1985.; 1987.; Costa i McCrae, 1988.b; Costa i sur., 1986.; McCrae, 1989.; Barbaranelli i Caprara, 1996.). Pet temeljnih dimenzija tradicionalno su obilježavane brojevima i nazivane na sljedeći način (Goldberg, 1990.): (I) surgenacija ili ekstraverzija; (II) ugodnost; (III) savjesnost ili pouzdanost; (IV) emocionalna stabilnost i (V) kultura, intelekt ili otvorenost prema iskustvu. Prema Goldbergovu mišljenju, model je utemeljen na visoko ponovljivim dimenzijama koje ekonomično i sveobuhvatno ocrtavaju većinu fenotipskih individualnih razlika (Saucier i Goldberg, 1996.). Njegovu univerzalnost jamče studije provedene u raznim zemljama (Goldberg, 1990.; Hofstee i De Raad, 1991.; Ostendorf, 1990.; Hofstee i sur., 1997.), među kojima valja spomenuti i one obavljene na hrvatskoj populaciji (Mlačić i Knezović, 1997.; 2000.; Mlačić i Ostendorf, 2005.). Zbog nezaobilaznosti i sveprisutnosti peterodimenzionalnoga modela, i mi smo ga u postojećem istraživanju odlučili rabiti kao teorijski okvir izučavanja odnosa ličnosti i političkoga ponašanja, iako pionirski pokušaji na tom području potječu iz drugih teorijskih perspektiva (Adorno i sur., 1950.; Eysenck, 1954.).

U ovom ćemo se radu baviti isključivo ličnošću, političkim stavovima i ponašanjem građana, a ne političkih vođa, aktivista ili drugih aktera političkoga života. Iako je tradicija izučavanja ličnosti političkih vođa dugovjeka i plodna (Simonton, 1990.; Cocks, 1986.; Tetlock i sur., 1981.), u radu se bavimo ulogom ličnosti u političkom odabiru, a ne u kreaciji politike.

Valja se najprije zapitati za teorijsku podlogu eventualne povezanosti ličnosti i političkoga ponašanja. Ličnosti je, u većini teorija nastalih od sredine 20. stoljeća, namijenjeno mjesto krovnoga konstrukta koji jamči dosljednost nečijega ponašanja (Cattell, 1950.; Eysenck i Eysenck, 1985.; McCrae i Costa, 1999.; 2003.). Političko ponašanje u širem smislu odnosi se na stavove i djelovanje pokrenuto s ciljem ostvarivanja određenih načela i vrijednosti. Političke stranke ujedinjuju ljude, skupine, klase ili cijele nacije oko određenih vrijednosti, ciljeva i ideja radi ostvarenja zajedničkoga dobra. Politički odabir i ponašanje, stoga, ne bi trebali biti slučajni, nego bi trebali odražavati osobne vrijednosti, ali i ličnost koja takvu aktivnost čini dosljednom. Upravljanjem utemeljenim na zagovaranju određenih uvjerenja i vrijednosti, političke stranke utječu na socioekonomske uvjete u kojima ljudi žive te time posredno i na njihovu kvalitetu života. S druge strane, pojedinci politikom nastoje zadovoljiti potrebe i ostvariti vlastite aspiracije. I jedno i drugo upućuje na to da bi trebala postojati povezanost između osobina ličnosti i političkoga ponašanja, dakako uz kontrolu varijabli koje su povezane s objema, poput demografskih osobina i socioekonomskog statusa, a na

DRUŠ. ISTRAŽ. ZAGREB
GOD. 16 (2007),
BR. 1-2 (87-88),
STR. 27-49

MILAS, G.:
TEMELJNE OSOBINE...

moću vezu upućuje i sintetski rad koji se bavi odrednicama glasačkog opredjeljenja hrvatskih birača (Milas i sur., 2004.).

Ranija istraživanja o odnosu ličnosti i političkoga ponašanja nisu brojna, osobito ne ona provedena u skladu s primjerenim metodološkim standardima. Većina se istraživanja usredotočuje na povezanosti između ličnosti i ideologije kao važnom prediktoru političkoga ponašanja (Adorno i sur., 1950.; Eysenck, 1954.). Skupina starijih i metodološki slabije utemeljenih istraživanja, uvelike naslonjenih na psihoanalitičko učenje, zagovara mišljenje kako je usvajanje određenih društvenih stavova posljedica sužavanja svijesti kao načina obrane od prijeteće stvarnosti. Takva je zamisao poslužila kao temelj brojnim i raznorodnim pristupima izučavanju odnosa ličnosti i društvenih stavova (Adorno i sur., 1950.; McClosky, 1958.; Rokeach, 1960.; Wilson, 1973.) koji se pozivaju na obrambenu funkciju kao glavnu odrednicu pojmovne organizacije pojedinca. Usvojena ideologija u tom je slučaju specifičan mehanizam obrane koji štiti osobu od dvosmislenosti i neodređenosti (autoritarnost), neizvjesnosti i nesigurnosti (konzervativizam) ili prijeteće stvarnosti u najširem smislu (dogmatizam). Sve se teorije iz ove skupine slažu u procjeni kako su osobe koje se služe takvim mehanizmima podložne osjećajima manje vrijednosti, tjeskobne, nesigurne i slabijega samopoštovanja. Tragom ove grupe teorija ide i jedna struja unutar peterofaktorskoga modela koja je promovirala dimenziju *otvorenosti prema iskustvu*.

Otvorenost prema iskustvu najproturječniji je konstrukt u peterodimenzionalnom modelu ličnosti, nastao pomirenjem dviju tradicija – leksičke i psihoanalitičke. Potonjom je skupinom teorija pretpostavljeno kako zatvorenost prema iskustvu nastaje suženjem svijesti uvjetovanim potiskivanjem (McCrae i Costa, 1997.). Iako su koncepcije ovoga faktora ponešto različite i među samim teoretičarima peterodimenzionalnoga modela (McCrae, 1990.; 1993-94.; 1994.; Saucier, 1992.), slaganje među njima ipak je toliko da se faktori kulture, intelekta i otvorenosti prema iskustvu, kako ga nazivaju, mogu, u znatnoj mjeri, poistovjetiti (McCrae i Costa, 1997.; Saucier, 1992.). Prema McCraeu, otvorena osoba teži bogatstvu iskustava, promjenama, vodi ispunjen i složen život (McCrae, 1990.), dok se teoretičari skloni strogo leksičkom pristupu uglavnom ograničavaju na intelekt, kreativnost i intelektualne interese. Stoga je definicija i pojmovni okvir otvorenosti nešto širi od shvaćanja intelekta (McCrae, 1994.; 1996.; McCrae i Costa, 1997.). Sličnost s teorijskim okvirom konstrukta autoritarne ličnosti (Adorno i sur., 1950.) više je nego očita, što potvrđuju i korelacijska istraživanja (Riemann i sur., 1993.; Vanhiel i Mervielde, 1996.; Goldberg i Rosolack, 1994.; Trapnell, 1994.).

Konstrukat otvorenosti mnogo duguje i dogmatizmu. Otvorene osobe, kao i one nedogmatične, imaju pristup većem broju misli, osjećaja i poriva (McCrae i Costa, 1997.). McCrae, koji se najviše bavio konstruktom otvorenosti, smatra, nadalje, kako otvoreni pojedinci, u pravilu, pokazuju sklonost liberalnim i naprednim političkim pogledima, sugerirajući također kako je otvorenost glavna psihologijska odrednica političkog opredjeljenja (McCrae, 1996.). Oslanjajući se djelomično na Wilsonovu teoriju (1973.) koja povezuje politički i psihologijski konzervativizam, McCrae navodi korelacije mnoštva varijabli, koje su, prema njegovu mišljenju, bliske otvorenosti prema iskustvu, s društveno-političkim konzervativizmom.

Druga grupa teorija pretpostavlja kako se veza između društvenih stavova i ličnosti daje objasniti socijalizacijskim procesom koji objedinjuje i značajno utječe podjednako na oblikovanje ličnosti i stavova (Eysenck, 1954.; Eysenck i Wilson, 1978.), ali je i sam ovisan o nekim kvalitetama ličnosti (Eysenck, 1977.; Eysenck i Eysenck, 1985.; Eysenck i Gudjonsson, 1989.). Istraživanja provedena u nas potvrdila su socijalizacijsku hipotezu, opovrgavajući pretpostavku o kognitivnoj zatvorenosti kao temeljnoj podlozi društvenih stavova (Milas, 2004.; Milas i Žakić Milas, 2003.). Pobjrojena istraživanja vezu između ličnosti i političkoga ponašanja sagledavaju kao indirektnu, odnosno posredovanu društvenim stavovima i ideologijom. Nakon pionirskih radova Eysencka i suradnika (Eysenck, 1954.; Eysenck i Wilson, 1978.), tek su se rijetka istraživanja bavila izravnom povezanošću ličnosti i političkoga ponašanja. U jedinoj takvoj studiji modernoga datuma, Caprara, Barbaranelli i Zimbardo utvrdili su 1999. povezanost između političke orijentacije i ličnosti na talijanskom uzorku.

Ono što donekle problematizira sve slične podatke o povezanosti ličnosti i političke orijentacije jest stalan problem na koji nailazimo u pokušaju da ličnost povežemo s nekim specifičnim ponašanjem koje se odvija u jednoj vremenskoj točki. Ličnost unosi dosljednost u nečije ponašanje, pa je stoga optimalan način predviđanja globalnoga, ali ne i specifičnoga ponašanja. Koliko je politička orijentacija stabilna i glasuju li građani uglavnom dosljedno za istu političku opciju? Istraživanje provedeno u Hrvatskoj pokazuje da građani nisu dosljedni ne samo u odabiru političke stranke kojoj će povjeriti glas nego ni u odabiru ideološke orijentacije (Milas, 2000.). Zapravo, kako pokazuje istraživanje, dosljednost pokazuje tek čvrsta jezgra poklonika svake stranke, dok se svi ostali rukovode trenutačnom političkom situacijom. U takvu kontekstu nipošto se ne može očekivati visoka korelacija između političkog odabira i ličnosti. Tu korelaciju može unaprijediti jedino agregacija (Rushton i sur., 1983.; Milas, 2002.), odnosno sabiranje

većeg broja instanci u kojoj se pojavljuje neko ponašanje, u ovom slučaju politički odabir.

Političko se ponašanje, međutim, ne može svesti tek na političku orijentaciju, odnosno preferenciju stranaka. Važan vid političkoga ponašanja jest i zanimanje za politiku, koje se ogleda u redovitom glasovanju i praćenju informacija u medijima. Ona može biti potencijalno važna za izučavanje odnosa između ličnosti i političkoga ponašanja na dva načina: kao zasebna varijabla interesa za politiku, ali i u interakciji s iskazanim političkim preferencijama, kao svojevrsan pokazatelj čvrstoće zastupanih uvjerenja.

U istraživanju ćemo se baviti odnosom temeljnih dimenzija ličnosti proisteklih iz leksičkoga pristupa i nekih vidova političkoga ponašanja. Pritom ćemo postojeću povezanost izolirati od varijabli koje bi je mogle zamagliti, poput demografskih faktora i socioekonomskog statusa. Posebno je pitanje vezano za stavove. Oni su bliži političkom ponašanju i vjerojatno s njime u većoj mjeri korelirani nego ličnost, iako su dosadašnja istraživanja provedena u Hrvatskoj zabilježila tek oskudne korelacije (Milas i Rihtar, 1997.; Milas i Burušić, 2004.). Također se treba zapitati nije li veza između društvenih stavova i političkoga ponašanja možda odraz utjecaja ličnosti na oblikovanje stavova (Milas, 2004.), pa bi izolacija stavova mogla proizvesti iskrivljenu sliku umjesto stvarne slike izučavanog odnosa ličnosti i političkoga ponašanja. Ipak smo se odlučili za analizu koja sagledava izolirani doprinos ove dvije skupine konstrukata (stavova i ličnosti) u objašnjavanju političkoga ponašanja. Time smo izbjegli prejudiciranje njihova međusobnog odnosa i ostavili ovo pitanje za kasnije promišljanje.

Zbog niza slučajnih faktora koji utječu na jedno izdvojeno ponašanje (u ovom slučaju riječ je o odabiru političke stranke), služit ćemo se podacima o glasovanju u dvjema vremenskim točkama, što bi nađenu korelaciju između ličnosti i političke orijentacije trebalo učiniti vjerodostojnijom. Također ćemo uzeti u obzir i iskazano zanimanje za politiku, podjednako kao zasebnu varijablu i u interakciji s političkom naklonošću, jer držimo važnim provjeriti hoće li korelacije biti više kod onih zainteresiranih za politiku u odnosu na cijelu populaciju.

U istraživanju smo nastojali ispitati i povezanost ličnosti i s jednim izvanredno važnim elementom političkoga ponašanja koji se, posve neopravdano, redovito izostavlja iz sličnih analiza, a to je dosljednost političkog izbora. Ako je ličnost konstrukt koji pridonosi dosljednosti ponašanja, onda bi i politička dosljednost mogla počivati na izraženosti neke ili nekih osobina ličnosti.

METODA

Ispitanici

Studija se temelji na podacima prikupljenima istraživanjima javnoga mnijenja Instituta društvenih znanosti Ivo Pilar u studenom 2003. godine (Lamza Posavec i sur., 2003.). Istraživanje je provedeno na probabilistički izabranom, višestapno stratificiranom uzorku punoljetnoga stanovništva Hrvatske. Ostvareni je uzorak obuhvatio 1248 ispitanika iz 93 naselja.

Instrumenti i operacionalizacija konstrukata

Kako bismo izmjerili temeljne dimenzije ličnosti ustanovljene leksičkom analizom, primijenili smo skraćenu verziju Goldbergova (1999.) mjernog instrumenta znanog kao IPIP (*International Personality Item Pool*, odnosno međunarodni skup čestica ličnosti). Instrument je razvijen s ciljem da se omoguće međunacionalne usporedbe interindividualnih razlika na području ličnosti. IPIP100 i IPIP50 verzije, konstruirane tako da ciljaju na leksičku peterofaktorsku strukturu, pokazale su vrlo dobre metrijske karakteristike, visoku pouzdanost i faktorsku valjanost te opću upotrebljivost i na američkim (Goldberg i sur., 2006.) i na hrvatskim uzorcima (Mlačić i Goldberg, 2007.). Nažalost, s obzirom na to da je istraživanje provedeno u sklopu širega projekta koji se bavio mnoštvom varijabli u okviru vrlo opsežnoga anketnog upitnika, nije bilo moguće primijeniti IPIP u izvornom obliku od 50 ili 100 čestica. U skladu s raspoloživim prostorom u upitniku, odlučeno je da se izdvoje po tri čestice za svaku od pet dimenzija. Odabrane su one koje su u ranijim istraživanjima pokazale najbolja metrijska obilježja. Razumljivo, na taj je način svakoj od pet ljestvica bitno umanjena pouzdanost, ali su dobivene vrijednosti ipak bile prihvatljive, posebno imajući na umu da je time proizročeno smanjenje statističke snage uvelike kompenzirano razmjerno velikim brojem ispitanika. Pouzdanost izračunana na temelju triju čestica iznosila je za ekstraverziju 0,74, emocionalnu stabilnost 0,78, savjesnost 0,64, ugodnost 0,59 i intelekt 0,77. Zbog slabije pouzdanosti, koeficijenti korelacije s drugim varijablama gotovo su sigurno podcijenjeni. Valja ipak napomenuti da pouzdanost i statistička snaga svakako nisu jedine poteškoće s kojima smo se suočili zbog smanjivanja broja čestica. Jedan potencijalno velik ograničavajući faktor svakako je sužavanje širine konstrukata, koji su, zajedno s gubitkom čestica, izgubili neke facete koje su možda povezane s različitim vidovima ponašanja, moguće i s političkim ponašanjem. Zbog toga su stvarne korelacije između izučavanih konstrukata možda još i dodatno snižene.

Kao mjera političke orijentacije upotrijebljeno je izjašnjanje o namjeri glasovanja u trenutku provođenja istraživa-

nja. Kako sve ne bi ostalo na pojedinačnom pokazatelju, ispitanici su upitani i za to kojoj su stranci povjerali glas na prethodnim izborima. S obzirom na to da bi obradba tako dobivenih nominalnih podataka uz veoma velik broj političkih stranaka koje su u trenutku provođenja istraživanja djelovale u Hrvatskoj (34) bila teško provediva, izjašnjavanja ispitanika o strankama za koje bi vjerojatno glasovali u trenutku provođenja istraživanja (ili za koje su glasovali na izborima koji su prethodili istraživanju) preveli smo u ordinalnu mjernu skalu na temelju samoprocjena ispitanika o vlastitoj političkoj poziciji. Da bismo to učinili, poslužili smo se samopozicioniranjem ispitanika na kontinuumu lijevo – desno od deset stupnjeva. Prosječna vrijednost izračunana na temelju ispitanika koji su iskazivali namjeru glasovanja za određenu stranku uzeta je za skalnu vrijednost te stranke. Time smo političku odluku, odnosno odabir stranke za koju osoba namjerava glasovati, preveli u ordinalnu ljestvicu kontinuuma lijevo – desno. Takva je mjera ujedno dopuštala prosudbe o ideološkoj dosljednosti ispitanika u odnosu na glasovanje na prethodnim izborima. Dobivena mjera svakako nije lišena nedostataka. Vjerojatno su osnovni među njima malen broj procjena za stranke koje uživaju skromnu podršku birača, pa je stoga i veća pogreška procjene, ali i nezaobilazan problem razumijevanja termina lijevo – desno s kojim je dobro upoznat tek manji broj bolje obrazovanih građana. Mnogi autori upozoravaju na oprez u primjeni takve vrste samoidentifikacije (Holm i Robinson, 1978.; Converse i Pierce, 1993.), navodeći kako je upitno poklapa li se pojedinčeva predodžba o tome što je to "lijevo" ili "desno", odnosno "konzervativno" i "liberalno", s društveno definiranim modelom.

Zbog toga smo uz ovu rabili i druge varijable koje su se temeljile izravno na stranačkom odabiru. Nominalnu varijablu pretvorili smo u nekoliko binarnih, svodeći analizu na stranke za koje je u trenutku provođenja izbora bilo spremno glasovati najmanje 50 ispitanika. Tako smo dobili dihotomne varijable namjere glasovanja za HDZ, SDF, HNS, HSS i HSP.

U uvodu je napomenuto da je jedan od potencijalnih problema mnogih istraživanja koja se bave povezanošću ličnosti i političke orijentacije taj što za mjeru potonje uzimaju tek jedan pokazatelj – namjeru glasovanja. U ovom smo istraživanju taj, razmjerno nepouzdan, podatak o stranačkoj naklonosti pokušali osnažiti dodajući mu i podatak o glasovanju na prethodnim izborima.

Zanimanje za politiku i motivacija za sudjelovanjem na izborima provjerena je dvama pitanjima – jednim koje se odnosilo na pažnju u praćenju informacija o izborima u sredstvima priopćavanja i drugim kojim je ispitana vjerojatnost izlaska na izbore.

DRUŠ. ISTRAŽ. ZAGREB
GOD. 16 (2007),
BR. 1-2 (87-88),
STR. 27-49

MILAS, G.:
TEMELJNE OSOBINE...

Uz pobrojane kriterijske varijable rabili smo i izvedenu varijablu dosljednosti kako bismo izučili uvodno opisani problem. Dosljednost je operacionalizirana kao kvadrirana razlika u ideološkoj poziciji iskazanoj na izborima koji su prethodili istraživanju u odnosu na namjeru glasovanja u vrijeme provođenja istraživanja. Uz varijable koje su bile u središtu zanimanja, u istraživanje su uključene i one za koje su ranija istraživanja pokazala da su povezane s političkim ponašanjem, pa smo ih u ovom istraživanju trebali isključiti kako bismo se osigurali da eventualno nađene korelacije ne budu lažne, odnosno prouzročene vezama drugih varijabli. U tu svrhu rabili smo tri grupe varijabli: one o zastupanim društvenim stavovima, sociodemografske varijable i varijable socioekonomskoga statusa.

Zastupani društveni stavovi izmjereni su ljestvicom ključnih društvenih pitanja (Milas, 1998.; 2004.) sačinjenom na temelju Wilsonove i Pattersonove (1968.) metode uključivanja pojmova umjesto tvrdnji kao podražajnih čestica. Osim mjera religioznosti, etnocentrizma i stava prema seksualnosti, koje je sadržavala u početku, ljestvica je dopunjena mjerama ekonomskoga radikalizma i tehnološkoga modernizma, koji se nisu izdvojili u zasebne faktorske dimenzije u prvotnoj inačici (Milas, 1998.), ali su kasnije zbog važnosti pridodani (Milas i Žakić Milas, 2003.; Milas i Burušić, 2004.). Svaka od pet ljestvica zastupljena je s trima česticama kojima se od ispitanika traži da iskažu podršku ili protivljenje pojedinim društveno relevantnim pojmovima na trostupanjskoj skali.

U istraživanje su uvršteni i demografski i socioekonomski pokazatelji – spol, dob, naobrazba i prosječni prihod po članu kućanstva – kao razmjerno stabilni indikatori društvenoga položaja, u većini istraživanja postojano povezani s varijablom stranačke naklonosti (Grdešić, 1991.; Rimac, 1992.; Bulat i Štrelov, 1995.).

Postupak

Prikupljanje podataka obavljeno je primjenom metode anketiranja licem u lice u kućanstvima, što su ga obavili stručno osposobljeni terenski suradnici. Uz teme obrađene u radu, upitnikom je zastupljen i niz drugih tematskih blokova, tako da je razgovor s ispitanikom u prosjeku trajao pedesetak minuta.

Obradba podataka

Statistička analiza obavljena je računanjem regresijskih analiza kojima je utvrđena povezanost temeljnih dimenzija ličnosti s nekim vidovima političkoga ponašanja uz odstranjenje utjecaja svih drugih relevantnih varijabli. Pritom je primijenjena stupnjevita regresijska analiza s uvođenjem predikto-

ra. U situacijama u kojima su kriteriji bile varijable nastale binarizacijom nominalnih varijabli (odabir pojedine stranke) primijenjena je stupnjevita logistička regresijska analiza.

REZULTATI

● TABLICA 1
Rezultati logističke regresijske analize s kriterijem namjerom glasanja za pojedine stranke i prediktorima iz domene ličnosti i kontrolnim varijablama

Povezanost političkog uvjerenja i ličnosti izmjerena je dvojako: korelacijama s binarnim varijablama odabira pojedinih političkih stranaka i prevođenjem svake stranke u ordinalnu varijablu samoidentifikacije njezinih pristaša na dimenziji lijevo – desno. U prvu su analizu uključene samo stranke s više od 50 vjerojatnih glasača u uzorku (HDZ – 284, SDP – 189, HSS – 93, HNS – 92 i HSP – 59), jer bi u protivnom korelacije s takvim varijablama bile previše opterećene pogreškom. Iako to nije osnovna tema rada, valja napomenuti da je analiza skraćenog IPIP instrumenta potvrdila peterofaktorsku strukturu ovog instrumenta uz svega jednu česticu koja nije imala najvišu projekciju na očekivanom faktoru. Takav nalaz, uz prethodno iznesene podatke o pouzdanosti pojedinih skraćenih ljestvica, opravdava upotrebu ovog instrumenta u ovom istraživanju i u eventualnim budućim istraživanjima.

Kriterij:	Cox & Snell R ²	Nagelkerke R ²	Značajni prediktori nevezani uz ličnost	Značajni prediktori iz domene ličnosti
Namjera glasanja za:				
HDZ	0,10	0,15	religioznost, muški spol, seksualna permisivnost (-), ¹ modernizam, etnocentrizam	-
SDP	0,08	0,13	religioznost (-), naobrazba, ženski spol, dob, seksualna permisivnost, etnocentrizam (-)	ugodnost (-)
HSS	0,01	0,03	naobrazba (-), dob (-), seksualna permisivnost (-)	-
HNS	0,02	0,06	naobrazba, seksualna permisivnost	ekstraverzija
HSP	0,01	0,02	dob (-)	-

¹ Minusi u zagradama (-) naznačuju negativne regresijske pondere

Tablica 1 pokazuje da je namjeru glasanja razmjerno teško objasniti na temelju prediktora uključenih u studiju. Količina objašnjene varijance kreće se od samo 1-2% kad je u pitanju namjera glasanja za HSP do, još uvijek skromnih, 10-15% kad govorimo o glasanju za HDZ. Same temeljne dimenzije ličnosti objašnjavaju izbornu odluku u više nego skromnom opsegu. Tek se u dva slučaja njihov prediktorski doprinos pokazuje statistički značajnim, za SDP su sklonije

glasovati osobe s nižim stupnjem ugodnosti, dok namjeru glasovanja za HNS češće iskazuju ekstravertiraniji birači. Premda statistički značajan, doprinos objašnjenju izborne namjere gotovo je zanemariv.

● **TABLICA 2**
Aritmetičke sredine i standardne devijacije samoidentifikacije pri-
staša pojedinih strana-
na na kontinuumu
lijevo – desno

Postojeća analiza ipak je razmjerno nejaka i u statističkom smislu nedovoljno snažna. Zbog toga smo preostale analize provodili poistovjećujući stranke s prosječnim rezultatom samoprocjene njihovih vjerojatnih birača na dimenziji lijevo – desno.

	M	σ	N
SOCIJALISTIČKA RADNIČKA PARTIJA HRVATSKE – SRP	2,00	1,53	7
SRPSKA NARODNA STRANKA – SNS	2,75	2,36	4
AKCIJA SOCIJALDEMOKRATA HRVATSKE – ASH	3,00	2,00	5
SOCIJALDEMOKRATSKA PARTIJA HRVATSKE – SDP	3,77	1,89	185
HRVATSKI NEZAVISNI DEMOKRATI – HND	4,00	.	1
LIBRA	4,00	1,41	2
STRANKA HRVATSKIH BRANITELJA – SHB	4,00	0,00	2
HRVATSKI DEMOKRŠĆANI – DEMOKRŠĆANI	4,14	3,24	7
ZELENA STRANKA – ZS ZELENI – STRANKA NOVOG DOBA – ZELENI- SND STRANKA NOVE ALTERNATIVE – POKRET ZELENIH – SNA POKRET ZELENIH	4,33	1,56	12
HRVATSKA KRŠĆANSKA DEMOKRATSKA STRANKA – HKDS HRVATSKA GRAĐANSKO SELJAČKA STRANKA – HGSS	4,38	1,30	8
ZELENI HRVATSKE – ZELENI HR	4,43	1,51	7
HRVATSKA NARODNA STRANKA – HNS	4,47	1,76	90
ISTARSKI DEMOKRATSKI SABOR – IDS	4,47	0,72	17
HRVATSKA STRANKA PRAVA-1861 – HSP-1861	4,57	2,64	7
HRVATSKA STRANKA UMIROVLJENIKA – HSU	4,62	1,86	50
HRVATSKA SELJAČKA STRANKA – HSS	4,75	1,52	92
HRVATSKA SOCIJALNO LIBERALNA STRANKA – HSLS DEMOKRATSKI CENTAR – DC	4,75	1,41	48
HRVATSKA RADNIČKA STRANKA – HRS	4,80	1,10	5
ALIJANSA ZA PRAVNU DRŽAVU – ALIJANSA	5,00	0,00	2
DEMOKRATSKA SOCIJALNA UNIJA – SNAGA NARODA – DSU-SN	5,00	0,00	2
DOMOVINSKA GRAĐANSKA STRANKA – DGS	5,00	.	1
ISTARSKI DEMOKRATSKI FORUM – IDF	5,25	0,50	4
LIBERALNA STRANKA	5,67	2,08	3
BEBIĆ VLADIMIR – TREĆI HRVATSKI BLOK – BV-TREĆI BLOK	5,86	2,19	7
POKRET ZA LJUDSKA PRAVA – STRANKA EKOLOŠKI SVJESNIH GRAĐANA – POL ISTARSKA NEZAVISNA STRANKA	6,00	.	1
HRVATSKA STRANKA PRAVA – HSP	6,68	2,21	57
HRVATSKA ČISTA STRANKA PRAVA – HČSP HRVATSKA KRŠĆANSKA DEMOKRATSKA UNIJA – HKDU	7,00	2,31	10
HRVATSKA REPUBLIKANSKA ZAJEDNICA – HRZ	7,00	.	1
HRVATSKA PUČKA STRANKA – HPS	7,20	1,30	5
HRVATSKA DEMOKRATSKA ZAJEDNICA – HDZ	7,33	2,18	269
HRVATSKI BLOK – POKRET ZA MODERNU HRVATSKU – HRVATSKI BLOK HRVATSKI ISTINSKI PREPOROD – HIP	7,77	1,83	13
HRVATSKI PRAVAŠI – HP			
HRVATSKI REPUBLIKANCI – HR			
SOCIJALNO-DEMOKRATSKA UNIJA HRVATSKE – SDU			
BEZ ODGOVORA	5,31	2,12	263
OSTALI	4,67	0,82	6
UKUPNO	5,39	2,35	1193

↪ **TABLICA 3**
Rezultati regresijske
analize s kriterijskom
varijablom ideološke
pozicije stranke za
koju bi ispitanik glaso-
vao u trenutku provo-
đenja istraživanja

Transformacija namjere glasovanja u ljestvicu koja ima značenje ideologijskoga samoprepoznavanja omogućila je da provedemo regresijske analize zasebno za kriterijske varijable namjere glasovanja na izborima u trenutku provođenja istraživanja i prethodnim izborima te na njihovu zajedničkom pokazatelju (prosječnoj vrijednosti).

Značajni prediktori	Beta	Značajnost
religioznost	0,31	0,00
spol	-0,16	0,00
seksualna permisivnost	-0,14	0,00
dob	-0,13	0,00
naobrazba	-0,10	0,00
etnocentrizam	0,09	0,01
modernizam	0,07	0,02

R=0,42; R²=0,18

↪ **TABLICA 4**
Rezultati regresijske
analize s kriterijskom
varijablom ideološke
pozicije stranke za
koju je ispitanik
glasovao na izborima
koji su prethodili
istraživanju

Značajni prediktori	Beta	Značajnost
religioznost	0,29	0,00
etnocentrizam	0,14	0,00
spol	-0,14	0,00
seksualna permisivnost	-0,16	0,00
modernizam	0,10	0,00
intelekt	-0,08	0,01

R=0,42; R²=0,18

↪ **TABLICA 5**
Rezultati regresijske
analize s kriterijskom
varijablom uprosječne
ideološke pozicije
stranaka za koje bi
ispitanik glasovao na
predstojećim izborima
ili je glasovao na
izborima koji su
prethodili istraživanju

Značajni prediktori	Beta	Značajnost
religioznost	0,33	0,00
spol	-0,18	0,00
seksualna permisivnost	-0,16	0,00
etnocentrizam	0,12	0,00
intelekt	-0,09	0,01
modernizam	0,07	0,04

R=0,47; R²=0,22

Iz rezultata dobivenih provedbom regresijskih analiza dade se izvesti nekoliko zaključaka. Postojeći skup prediktora omogućuje objašnjenje razmjerno oskudne proporcije varijance kriterija, približno dvadesetak posto u sva tri slučaja. I-pak, valja primijetiti da se upotrebom prosječnoga rezultata iz izjašnjavanja o namjeri glasovanja na izborima u trenutku istraživanja i glasovanju na izborima koji su prethodili istra-

DRUŠ. ISTRAŽ. ZAGREB
GOD. 16 (2007),
BR. 1-2 (87-88),
STR. 27-49

MILAS, G.:
TEMELJNE OSOBINE...

živanju povećava pouzdanost toga podatka (korelacija između ideološke pozicije u jednom u odnosu na drugi slučaj iznosi 0,80, a pouzdanost kompozitnoga podatka mjerena Cronbachovim alfa-koeficijentom čak je 0,89), pa otuda i nešto viša povezanost s prediktorima koja rezultira većom proporcijom objašnjene varijance (22% umjesto 18%). Namjeru glasovanja u najvećoj mjeri i dosljedno objašnjavaju društveni stavovi – religioznost, seksualna permisivnost i etnocentrizam te od demografskih faktora spol. Ličnost i u ovoj analizi pokazuje vrlo ograničenu povezanost s političkom odlukom. Samo intelekt značajno pridonosi objašnjenju varijance glasovanja na izborima koji su prethodili istraživanju, i to u negativnom smjeru, odnosno, osobe kod kojih je ova osobina naglašenija vjerojatnije su povjerile glas stranci lijevoga političkog spektra. Ipak beta-ponder toliko je nizak da je opisana povezanost jedva zamjetljiva. Valja ipak napomenuti da se uočena veza ne može objasniti naobrazbom, koja se, u analizi, nije pokazala statistički značajnom u predikciji izborne odluke.

Dodatno smo, također regresijskom analizom, provjerili hoće li zanimanje za politiku moderirati povezanost prediktora, u prvom redu ličnosti i političkoga ponašanja. Tu smo pretpostavku provjerili na najjednostavniji način, izdvajanjem osoba koje su iskazale općenito velik interes za politiku i čvrstu namjeru glasovanja uspoređujući rezultate analize provedene samo na njima s rezultatima koji su uključivali sve ispitanike s raspoloživim podacima. Rezultati analize prikazani su u Tablici 6.

➔ **TABLICA 6**
Rezultati regresijske analize s kriterijskom varijablom uprosječene ideološke pozicije odabrane stranke: izdvojeni samo ispitanici koji pažljivo prate informacije o izborima i izjavljuju da će vjerojatno ili sigurno glasovati na njima

Značajni prediktori	Beta	Značajnost
religioznost	0,32	0,00
spol	-0,18	0,00
seksualna permisivnost	-0,15	0,00
etnocentrizam	0,11	0,00
intelekt	-0,10	0,01
modernizam	0,09	0,02

$R=0,47$; $R^2=0,22$

Analiza otkriva tek minimalna odstupanja u odnosu na onu provedenu na svim raspoloživim podacima. Iako se stoga čini posve sigurnim da zanimanje za politiku ne moderira povezanost političkoga ponašanja i ličnosti, valja uzeti u obzir da je većina onih koji ne pokazuju zanimanje za politiku i ne namjeravaju izići na izbore uskratila odgovore na pitanja o preferenciji stranke, pa su ionako izostavljeni već i iz prve analize. Razložno je stoga zaključiti kako već prvotno iznijeti

podaci odražavaju mišljenje onoga dijela birača koji je bolje upoznat s politikom i namjerava glasovati. Ipak, time smo uskraćeni za odgovor o eventualnom moderirajućem učinku zanimanja na postojeću povezanost.

➔ **TABLICA 7**
Rezultati regresijske analize s kriterijskom varijablom ideološke dosljednosti na sukcesivnim izborima

Značajni prediktori	Beta	Značajnost
savjesnost	0,13	0,00

R=0,13; R²=0,02

Ideološka dosljednost u odabiru političke stranke još je mnogo manje objašnjiva na temelju upotrijebljenih prediktora nego što je to sam politički odabir. Jedini značajni prediktor dosljednosti jest savjesnost, koja objašnjava manje od 2 posto ukupne varijance.

RASPRAVA

Jedan od najvažnijih nalaza provedenog istraživanja svakako je potvrda da je političko ponašanje teško objašnjivo na temelju socio-demografskih, ideoloških varijabli, kao i na temelju dimenzija ličnosti. Na istovjetan zaključak upućuju svi dobiveni rezultati. Takvi nalazi nisu posve neočekivani, jer su i ranija istraživanja provedena u Hrvatskoj pokazala da je izborna odluka tek u skromnijoj mjeri objašnjiva društvenim statusom (Grdešić, 1991.; Rimac, 1992.; Bulat i Štrelov, 1995.) ili ideologijom (Milas i Rihtar, 1997.; Milas i Burušić, 2004.), a u najvećoj mjeri počiva na vrlo "nestabilnoj" varijabli mišljenja o trenutačnoj vlasti (Milas i sur., 2004.).

Drugi važan nalaz svakako je vrlo niska povezanost temeljnih dimenzija ličnosti i političkoga ponašanja. Obje analize – ona provedena na iskazanim namjerama glasovanja za pet najjačih političkih stranaka i ona provedena na varijabli ideološkoga profila – upućuju na vrlo skroman doprinos ličnosti u objašnjavanju takva ponašanja. Djelomične korelacije i s njom povezani standardizirani regresijski koeficijenti pojedinih dimenzija ličnosti s odabirom pojedinih političkih stranaka gotovo su bez iznimke statistički neznačajne. Izuzeci su jedino korelacije ugodnosti s namjerom glasovanja za SDP (negativna) i korelacija ekstraverzije s namjerom glasovanja za HNS. S obzirom na broj testiranih korelacija (5 dimenzija ličnosti x 5 stranaka = 25 korelacija), jedna do dvije djelomične korelacije bile bi proglašene statistički značajnima posve slučajno (ili preciznije 1/20). No razlog izostanka korelacije možda leži i u prirodi varijable, koja osim ideološke preferencije odražava i niz nesustavnih utjecaja. Također dihotomna varijabla namjere glasovanja možda skriva kontinuirane dimenzije stava prema strankama, čija varijanca pretvaranjem

u umjetno dihotomiziranu varijablu biva sužena, što posljedično smanjuje i kovarijaciju s drugim varijablama. Primjerice, u situaciji u kojoj osoba ima podjednako povoljan stav prema dvjema strankama te se konačna odluka donosi na temelju tekućih političkih zbivanja, binarizacijom se stranka koja u konačnici nije izabrana "neopravdano" izjednačava s onima koje uopće nisu dolazile u obzir. Takvi problemi što ih sa sobom nosi binarizacija nastojali su se prevladati prevođenjem izbora u kontinuiranu varijablu ideološkog usmjerenja. Ona je istodobno obuhvatila sve prethodno binarne varijable, a u nju su, osim najjačih, uključene i sve druge stranke s hrvatske političke scene. Time je povećana varijanca te tako omogućena i veća kovarijanca s drugim varijablama. Pritom je ideološka pozicija svake stranke određena na temelju ideoloških preferencija njihovih vjerojatnih birača. Analiza je pokazala da tako izvedena varijabla uistinu posjeduje metrijske prednosti pred namjerama glasovanja. Takvu je varijablu moguće mnogo bolje objasniti na temelju prediktora, tako da se količina objašnjene varijance penje na 22% kad su u pitanju agregirani kriteriji. Iako i ta proporcija svjedoči o skromnim udjelima ovom prilikom ispitanih prediktora, razlika, u odnosu na objašnjenu varijancu glasovanja za pojedinačne stranke, ipak je velika. Za objašnjenu su varijancu u najvećoj mjeri zaslužni društveni stavovi što ih zastupaju birači. Osobine ličnosti ni u predikciji ovako definirane varijable nemaju gotovo nikakva udjela. Značajnu prediktivnu vrijednost ima tek intelekt koji je u pozitivnoj korelaciji s odabirom stranaka s lijevog političkog spektra. Valja podsjetiti na to da dimenzija intelekta u okviru Velepeterog modela nije kognitivna inteligencija nego samoprocjena osobina poput znanja, inteligencije i maštovitosti. Iako je korelacija premala da bi opravdala dalekosežne zaključke, ipak se može reći da je na neki način na tragu ranijih spoznaja o povezanosti intelekta i otvorenosti prema iskustvu i političkih preferencija. Čini se kako osobe višeg intelekta pokazuju nešto naglašeniju sklonost liberalnim i naprednim političkim uvjerenjima u odnosu na konzervativne. Ta bi povezanost mogla počivati na pretpostavljenoj kognitivnoj zatvorenosti, dogmatizmu ili sužavanju svijesti osoba nižeg intelekta, sukladno ponešto različitim, ali u biti srodnim, postavkama brojnih istraživača (Aldorno i sur., 1950.; McClosky, 1958.; Rokeach, 1960.; Wilson, 1973.; McCrae, 1996.). No valja ipak upozoriti na to da je nađena povezanost zaslužna za objašnjavanje manje od 1% varijance političkog odabira.

Iako je prema većini teoretičara ličnosti upravo ovaj konstrukt zaslužan za dosljednost u našem ponašanju, kad je u pitanju političko ponašanje, ni jedna od temeljnih osobina nije s njime povezana u većoj mjeri. Značajna povezanost zabi-

lježena je tek za dimenziju savjesnosti, ali i ona, premda kao jedini prediktor, objašnjava manje od 2% varijance kriterija. Savjesnost se shvaća kao osobina karaktera, čije su temeljne odlike urednost, radinost, pouzdanost, samodisciplina i težnja za dostignućem (Costa i sur., 1991.). Može se pretpostaviti da osobe koje teže pouzdanosti u međuljudskim odnosima također nastoje biti dosljedne u svojim stavovima i ponašanju. Utvrđena povezanost stoga ne iznenađuje, ali ponovno se treba zapitati za razloge njezine oskudnosti.

Svi nalazi provedenog istraživanja konvergiraju istom zaključku – kako je političko ponašanje hrvatskih birača gotovo potpuno neovisno o temeljnim osobinama ličnosti. Takvi nalazi mogu odražavati supstancijalno stanje ili biti svojevrsan artefakt, kulturalni ili metodološki. Opisat ćemo sve mogućnosti. Prva je od njih ta da su ličnost i političko ponašanje neovisni. Takva se pretpostavka može braniti logikom kako ličnost regulira ponašanja potencijalno biološki važna za pojedinca. Ako pojedinci politiku ne smatraju kao aktivnost od vlastita vitalnog interesa, veze s ličnošću mogu biti niske ili mogu potpuno izostati. Pretpostavka je razmjerno neuvjerljiva, jer su istraživanja provedena u svijetu (Caprara i sur., 1999.) ipak utvrdila povezanost koja je bitno nadmašivala onu nađenu u ovom istraživanju. Moglo bi se stoga pretpostaviti da, iako veze između ličnosti i političkoga ponašanja načelno mogu postojati, u pojedinim se društvima one gube zbog specifičnosti poput nerazpoznatljivosti i netransparentnosti političke scene, neukosti birača ili nepostojanja bitnih razlika između političkih stranaka. U toj situaciji odabir se odvija nasumično te ne može biti u korelaciji s ličnošću. Naposljetku, treća je mogućnost da je izostanak (veće) korelacije između ličnosti i političkoga ponašanja posljedica metodološkog artefakta. Ta mogućnost podrazumijeva da korelacija u stvarnosti postoji, ali je prigušuju prevelika anketa, neobrazovanost ispitanika i nepouzdanost ili prevelika razina apstrakcije mjernih instrumenata uvjetovana imperativom kratkoće. Zbog nasumičnog odgovaranja i slabije pouzdanosti raste varijanca pogreške, čime opada korelacija. Konačan odgovor na pitanje koja je od iznesenih pretpostavki (u najvećoj mjeri) ispravna ne može se donijeti na temelju provedenog anketnog istraživanja, ali problem je dovoljno važan da zaslužuje daljnju obradbu u predstojećim istraživanjima. Držimo da bi buduća istraživanja trebala biti obavljena u sklopu manje opsežne ankete, ali uz upotrebu nešto opsežnijih upitnika ličnosti boljih metrijskih svojstava i širega spektra čestica, čime bi se smanjila mogućnost metodološkog artefakta. Hipoteza o interakciji između neukosti (većine) potencijalnih glasača i nerazpoznatljivosti političke scene kao mogućem razlogu izostajanja povezanosti s dimenzijama ličnosti najbolje

se može ispitati tako da se u buduće istraživanje uključi kratka procjena političkih stranaka po pojedinim programskim pitanjima. Takva bi tehnika omogućila procjenjivanje stupnja u kojem se stranke u javnosti percipiraju bliskima s obzirom na zastupana stajališta (hipoteza o neraspoznatljivosti političke scene), ali i koliko prosudbe građana odudaraju od zacrtanih programskih opredjeljenja stranaka (hipoteza o nepoznavanju programskih usmjerenja). U slučaju da se stranke istinski razlikuju, ali je njihova percepcija u javnosti iskrivljena zbog neznanja ili slabih spoznajnih mogućnosti većine građana, moguće rješenje utvrđivanja korelacije između ličnosti i političke odluke bilo bi izdvojiti iz uzorka samo osobe dobro upoznate s političkom scenom.

LITERATURA

- Adorno, T. W., Frenkel-Brunswick, E., Levinson, D. J. i Sanford, R. N. (1950.), *The authoritarian personality*. New York: Harper and Row.
- Argyle, M. i Little, B. R. (1972.), Do personality traits apply to social behavior? *Journal of the Theory of Social Behaviour*, 2, 1-35.
- Barbaranelli, C. i Caprara, G. V. (1996.), How many dimensions to describe personality – a comparison of Cattell, Comrey, and the Big five taxonomies of personality traits. *European Review of Applied Psychology*, 46, 15-24.
- Borgatta, E. F. (1964.), The structure of personality characteristics. *Behavioral Science*, 9, 8-17.
- Bulat, N. i Štrelov, D. (1995.), Neke determinante izbornog ponašanja građana na izborima 1992. godine. U: S. Vrcan, D. Lalić, Z. Pokrovac, N. Bulat i D. Štrelov, *Pohod na glasače: Izbori u Hrvatskoj 1990.-1993.* (str. 317-338), Split: Puls.
- Caprara, G. V., Barbaranelli, C. i Zimbardo, P. G. (1999.), Personality profiles and political parities. *Political Psychology*, 20, 175-197.
- Cattell, R. B. (1943.), The description of personality. II. Basic traits resolved into clusters. *Journal of Abnormal and Social Psychology*, 58, 69-90.
- Cattell, R. B. (1945.), The principal trait clusters for describing personality. *Psychological Bulletin*, 42, 129-161.
- Cattell, R. B. (1950.), *Personality: A systematic theoretical and factual study*. New York: McGraw-Hill.
- Cocks, G. (1986.), Contributions of psychohistory to understanding politics. U: M. G. Hermann (ur.), *Political psychology* (str. 139-166), San Francisco: Jossey-Bass.
- Conley, J. J. (1984.), The hierarchy of consistency: A review and model of longitudinal findings on adult individual differences in intelligence, personality and self-opinion. *Personality and Individual Differences*, 5, 11-26.
- Converse, P. E. i Pierce, R. (1993.), Comment on Fleury and Lewis-Beck: Anchoring the French voter: ideology versus party. *Journal of Politics*, 55, 1110-1117.

DRUŠ. ISTRAŽ. ZAGREB
GOD. 16 (2007),
BR. 1-2 (87-88),
STR. 27-49

MILAS, G.:
TEMELJNE OSOBINE...

Costa, P. T. i McCrae, R. R. (1988.a), Personality in adulthood: A six-year longitudinal study of self-reports and spouse ratings on the NEO personality inventory. *Journal of Personality and Social Psychology*, 54, 853-863.

Costa, P. T. i McCrae, R. R. (1988.b), From catalog to classification: Murray's needs and the five-factor model. *Journal of Personality and Social Psychology*, 55, 258-265.

Costa, P. T., Busch, C. M., Zonderman, A. B. i McCrae, R. R. (1986.), Correlations of MMPI factor scales with measures of the five-factor model of personality. *Journal of Personality Assessment*, 50, 640-650.

Costa, P. T., McCrae, R. R. i Arenberg, D. (1980.), Enduring dispositions in adult males. *Journal of Personality and Social Psychology*, 38, 793-800.

Costa, P. T., McCrae, R. R. i Dye D. A. (1991.), Facet scales for Agreeableness and Conscientiousness: A revision of the NEO Personality Inventory. *Personality and Individual Differences*, 12, 887-898.

Cottam, M., Dietz-Uhler, B., Mastors, E. i Preston, T. (2004.), *Introduction to political psychology*. Mahwah: Lawrence Erlbaum.

Digman, J. M. (1990.), Personality structure: Emergence of the five-factor model. *Annual Review of Psychology*, 41, 417-440.

Digman, J. M. i Inouye, J. (1986.), Further specification of the five robust factors of personality. *Journal of Personality and Social Psychology*, 50, 116-123.

Digman, J. M. i Takemoto-Chock, N. K. (1981.), Factors in the natural language of personality: Re-analysis comparison and integration of six major studies. *Multivariate Behavior Research*, 16, 149-170.

Endler, N. S. i Magnusson, D. (1976.), Toward an interactional psychology of personality. *Psychological Bulletin*, 83, 956-974.

Eysenck, H. J. (1954.), *The psychology of politics*. New York: Praeger.

Eysenck, H. J. (1977.), *Crime and personality* (3rd edition). London: Routledge & Kegan Paul.

Eysenck, H. J. (1991.), Dimensions of personality: 16-, 5- or 3- Criteria for a taxonomic paradigm. *Personality and Individual Differences*, 12, 773-790.

Eysenck, H. J. i Eysenck, M. (1985.), *Personality and individual differences: A natural science approach*. New York: Plenum.

Eysenck, H. J. i Gudjonsson, G. H. (1989.), *The causes and cures of criminality*. New York: Plenum Press.

Eysenck, H. J. i Wilson, G. D. (ur.) (1978.), *The psychology of ideology*. Baltimore, MD: University Park Press.

Fiske, D. W. (1949.), Consistency of the factorial structures of personality ratings from different sources. *Journal of Abnormal and Social Psychology*, 44, 329-344.

Goldberg, L. R. (1981.), Language and individual differences: The search for universals in personality lexicons. U: L. Wheeler (ur.), *Review of Personality and Social Psychology*, Vol. 2 (str. 141-165), Beverly Hills, California: Sage.

DRUŠ. ISTRAŽ. ZAGREB
GOD. 16 (2007),
BR. 1-2 (87-88),
STR. 27-49

MILAS, G.:
TEMELJNE OSOBINE...

Goldberg, L. R. (1982.), From ace to zombie: Some explorations in the language of personality. U: C. D. Spielberger i J. N. Butcher (ur.), *Advances in Personality Assessment*, Vol. 1 (str. 203-234), Hillsdale, N.J.: Erlbaum.

Goldberg, L. R. (1990.), An alternative "Description of personality". The Big-five factor structure. *Journal of Personality and Social Psychology*, 59, 1216-1229.

Goldberg, L. R. (1999.), A broad-bandwidth, public-domain, personality inventory measuring the lower-level facets of several five-factor models. U: I. Mervielde, I. J. Deary, F. De Fruyt i F. Ostendorf (ur.), *Personality Psychology in Europe*, Vol. 7 (str. 7-28), Tilburg, The Netherlands: Tilburg University Press.

Goldberg, L. R. i Rosolack, T. K. (1994.), The Big-five factor structure as an integrative framework: An empirical comparison with Eysenck's P-E-N model. U: C. F. Halvarson, G. A. Kohnstamm i R. P. Martin (ur.), *The developing structure of temperament and personality from infancy to adulthood* (str. 7-35), New York: Erlbaum.

Goldberg, L. R., Johnson, J. A., Eber, H. W., Hogan, R., Ashton, M., C., Cloninger, R., Gopugh, H. G. (2006.), The International Personality Item Pool and the future of public-domain personality measures. *Journal of Research in Personality*, 40, 84-96.

Grdešić, I. (1991.), Izbori u Hrvatskoj: Birači, vrednovanja, preferencije. U: I. Grdešić, M. Kasapović, I. Siber i N. Zakošek, *Hrvatska u izborima 90* (str. 49-97), Zagreb: Naprijed.

Hall, C. S. i Lindzey, G. (1985.), *Introduction to theories of personality*. New York: Wiley.

Hofstee, W. K. B. i De Raad, B. (1991.), Persoonlijkheidsstructuur: de AB5C taxonomie von Nederlandse eigenschapstermen Personality structure: The AB5C taxonomy of Dutch trait terms. *Nederlands Tijdschrift voor de Psychologie*, 46, 262-274.

Hofstee, W. K. B., Kiers, H. A. L., De Raad, B., Goldberg, L. R. i Ostendorf, F. (1997.), A comparison of big-five structures of personality traits in Dutch, English and German. *European Journal of Personality*, 11, 15-31.

Hogan, R., Johnson, J. i Briggs, S. R. (ur.) (1997.), *Handbook of personality psychology*. New York: Academic Press.

Holm, J. D. i Robinson, J. P. (1978.), Ideological identification and the American voter. *Public Opinion Quarterly*, 42, 235-246.

Kuhn, T. S. (1962.), *The structure of scientific revolutions*. Chicago: University of Chicago Press.

Lamza Posavec, V., Ferić, I. i Rihtar, S. (2003.), *Javno mnijenje Hrvatske: Izbori za Hrvatski sabor 2003*. Zagreb: Institut Pilar.

Loevinger, J. i Knoll, E. (1983.), Personality: Stages, traits and the self. *Annual Review of Psychology*, 34, 195-222.

Magnusson, D. i Endler, N. S. (ur.) (1977.), *Personality at the Crossroads*. Hillsdale: Lawrence Erlbaum.

McClosky, H. (1958.), Conservatism and personality. *American Political Science Review*, 42, 27-45.

DRUŠ. ISTRAŽ. ZAGREB
GOD. 16 (2007),
BR. 1-2 (87-88),
STR. 27-49

MILAS, G.:
TEMELJNE OSOBINE...

McCrae, R. R. (1987.), Creativity, divergent thinking, and openness to experience. *Journal of Personality and Social Psychology*, 52, 1258-1265.

McCrae, R. R. (1989.), Why I advocate the five-factor model: Joint factor analyses of the NEO-PI with other instruments. U: D. M. Buss i N. Cantor (ur.), *Personality psychology: Recent trends and emerging directions* (str. 237-245), New York: Springer Verlag.

McCrae, R. R. (1990.), Traits and trait names: How well is openness represented in natural languages?. *European Journal of Personality*, 4, 119-129.

McCrae, R. R. (1993.-1994.), Openness to experience as a basic dimension of personality. *Imagination, Cognition and Personality*, 13, 39-55.

McCrae, R. R. (1994.), Openness to experience: expanding the boundaries of Factor V. *European Journal of Personality*, 8, 251-272.

McCrae, R. R. (1996.), Social consequences of experiential openness. *Psychological Bulletin*, 120, 323-337.

McCrae, R. R. i Costa, P. T. (1985.), Updating Norman's "adequate taxonomy": Intelligence and personality dimensions in natural languages and questionnaires. *Journal of Personality and Social Psychology*, 49, 710-721.

McCrae, R. R. i Costa, P. T. (1987.), Validation of the five-factor model of personality across instruments and observers. *Journal of Personality and Social Psychology*, 52, 81-90.

McCrae, R. R. i Costa, P. T. (1997.), Conceptions and correlates of openness to experience. U: R. Hogan, J. Johnson i S. R. Briggs (ur.), *Handbook of personality psychology* (str. 825-847), New York: Academic Press.

McCrae, R. R. i Costa, P. T. (1999.), A five-factor theory of personality. U: L. A. Pervin i O. P. John (ur.), *Handbook of personality: Theory and research* (str. 139-153), New York: Guilford.

McCrae, R. R. i Costa, P. T. (2003.), *Personality in adulthood: A five-factor theory perspective* (2nd ed). New York: Guilford.

Milas, G. (1998.), *Korelacijska i eksperimentalna studija odnosa temeljnih dimenzija društvenih stavova, ličnosti i društvene poželjnosti*. Doktorska disertacija, Zagreb: Filozofski fakultet.

Milas, G. (2000.), Razlozi nedosljednosti: tko i zašto mijenja glasačku odluku? *Društvena istraživanja*, 9 (4-5): 473-496.

Milas, G. (2002.), Mirenje posvađanih sestara: Dispozicijska objašnjenja u psihologiji ličnosti i socijalnoj psihologiji. *Društvena istraživanja*, 11 (4-5): 577-601.

Milas, G. (2004.), *Ličnost i društveni stavovi*. Jastrebarsko: Naklada Slap.

Milas, G. i Burušić, J. (2004.), Ideološki i sociodemografski profili glasača hrvatskih političkih stranaka: Ususret stabilnom političkom grupiranju? *Društvena istraživanja*, 13 (3): 347-362.

Milas, G. i Rihtar, S. (1997.), Ideološke odrednice stranačke naklonosti i namjere glasovanja. *Društvena istraživanja*, 6 (6): 663-676.

Milas, G. i Žakić Milas, D. (2003.), Ličnost i društveni stavovi: Povezanost temeljnih dimenzija. *Društvena istraživanja*, 12 (3-4): 519-539.

DRUŠ. ISTRAŽ. ZAGREB
GOD. 16 (2007),
BR. 1-2 (87-88),
STR. 27-49

MILAS, G.:
TEMELJNE OSOBINE...

Milas, G., Rimac, I. i Rihtar, S. (2004.), Odrednice i razlozi glasačkog opredjeljenja. U: Lj. Kaliterna Lipovčan i V. Šakić (ur.), *Hrvatsko društvo danas: psihosocijalni procesi* (str. 129-140), Zagreb: Institut Pilar.

Mlačić, B. i Knezović, Z. (1997.), Struktura i relacije Big-Five markera i Eysenckova upitnika ličnosti: empirijska usporedba dvaju strukturalnih modela ličnosti. *Društvena istraživanja*, 6 (1): 1-27.

Mlačić, B. i Knezović, Z. (2000.), Utjecaj rasporeda čestica na faktorsku strukturu i skalne rezultate Goldbergovih markera: prilog međukulturalnoj validaciji velepetorog modela ličnosti. *Društvena istraživanja*, 9 (4-5): 633-661.

Mlačić, B. i Goldberg, L. R. (2007.), An analysis of a cross-cultural personality inventory: The IPIP Big-Five factor markers in Croatia. *Journal of Personality Assessment*, 88, 168-177.

Mlačić, B. i Ostendorf, F. (2005.), Taxonomy and structure of Croatian personality-descriptive adjectives. *European Journal of Personality*, 19, 117-152.

Noller, P., Law, H. i Comrey, A. L. (1987.), Cattell, Comrey, and Eysenck personality factors compared: More evidence for the five robust factors?. *Journal of Personality and Social Psychology*, 53, 775-782.

Norman, W. T. (1963.), Toward an adequate taxonomy of personality attributes. Replicated factor structure in peer nomination personality ratings. *Journal of Abnormal and Social Psychology*, 66, 574-583.

Ostendorf, F. (1990.), *Sprache und Persönlichkeitsstruktur: Zur Validität des Fünf-Faktoren-Modells der Persönlichkeit*. Regensburg: S Roderer Verlag.

Pervin, L. A., Cervone, D. i John, O. P. (2005.), *Personality: Theory and research* (9th ed.). New York: Wiley.

Riemann, R., Grubich, C., Hempel, S., Mergl, S. i Richter, M. (1993.), Personality and attitudes towards current political topics. *Personality and Individual Differences*, 15, 313-321.

Rimac, I. (1992.), Socijalni status i politička odluka – izbori 1992. *Društvena istraživanja*, 1 (2): 265-274.

Rokeach, M. (1960.), *The Open and Closed Mind*. New York: McGraw-Hill.

Rushton, J. P., Brainerd, C. J. i Pressley, M. (1983.), Behavioral development and construct validity: The principle of aggregation. *Psychological Bulletin*, 94: 18-38.

Saucier, G. (1992.), Openness versus intellect: much ado about nothing? *European Journal of Personality*, 6, 381-386.

Saucier, G. i Goldberg, L. R. (1996.), The language of personality: Lexical perspectives on the five-factor model. U: J. S. Wiggins (ur.), *The five-factor model of personality: Theoretical perspectives* (str. 21-50), New York: Guilford Press.

Simonton, D. K. (1990.), Personality and politics. U: L. A. Pervin (ur.), *Handbook of personality: Theory and research* (str. 670-692), New York: Guilford Press.

Tetlock, P. E., Crosby, F. i Crosby, T. L. (1981.), Political psychobiography. *Micropolitics*, 1, 191-213.

DRUŠ. ISTRAŽ. ZAGREB
GOD. 16 (2007),
BR. 1-2 (87-88),
STR. 27-49

MILAS, G.:
TEMELJNE OSOBINE...

Trapnell, P. D. (1994.), Openness versus intellect: A lexical left turn. *European Journal of Personality*, 8, 273-290.

Tupes, E. C. i Christal, R. E. (1961.), *Recurrent personality factors based on trait ratings*. USAF Technical Report ASD-TR-61-97.

Vanhiel, A. i Mervielde, I. (1996.), Personality and current political beliefs. *Psychologica Belgica*, 36, 221-226.

Wilson, G. D. (1973.), *The psychology of conservatism*. London: Academic Press.

Wilson, G. D. i Patterson, J. R. (1968.), A new measure of conservatism. *British Journal of Social and Clinical Psychology*, 7, 264-269.

Basic Personality Traits and Some Aspects of Political Behaviour

Goran MILAS
Institute of Social Sciences Ivo Pilar, Zagreb

By applying the method of a face to face questionnaire on a probability sample of 1248 adult Croatian citizens, the correlation between the basic personality traits, measured with three-factor IPIP scales, and some aspects of political behaviour, has been examined. The relationship among variables was analysed by means of regression analyses isolated from factors such as demographic characteristics, socioeconomic status and attitudes represented. The research indicates that political preferences are insignificantly correlated with the basic personality dimensions. Agreeableness helps in explaining the intention to vote for the SDP, extraversion in explaining the intention to vote for the HNS, while intellect plays a role in explaining the general political standpoint. Almost complete independence of political behaviour from the basic personality dimensions has been discussed in view of three hypotheses, that this is the result of a true situation or a cultural or methodological artefact.

Key words: personality, IPIP, political behaviour, political preferences, voting intentions

Grundlegende Persönlichkeitsmerkmale und bestimmte Aspekte politischen Verhaltens

Goran MILAS
Ivo Pilar-Institut für Gesellschaftswissenschaften, Zagreb

In einer durch direkte Befragung durchgeführten Untersuchung, an der 1248 volljährige kroatische Bürger teilnahmen, sollte der Bezug zwischen grundlegenden,

DRUŠ. ISTRAŽ. ZAGREB
GOD. 16 (2007),
BR. 1-2 (87-88),
STR. 27-49

MILAS, G.:
TEMELJNE OSOBINE...

mittels dreigliedriger IPIP*-Skalen gemessenen Persönlichkeitsmerkmalen und bestimmten Aspekten politischen Verhaltens ermittelt werden. Die Bezüge zwischen den Variablen wurden anhand von Regressionsanalysen und isoliert von Faktoren wie demografische Merkmale, sozioökonomischer Status und Ansichten geprüft. Die Untersuchung ergab, dass eine unerhebliche Verbindung zwischen politischen Präferenzen und grundlegenden Persönlichkeitsdimensionen besteht. Das Bestehen eines "angenehmen Wesens" kann die Absicht erklären, dass der betreffende Umfrageteilnehmer bei den nächsten Wahlen die Sozialdemokratische Partei (SDP) wählt, "Extraversion" wiederum eine Stimmabgabe zugunsten der Kroatischen Volkspartei (HNS), während bei der allgemeinen politischen Einstellung der Intellekt mitspielt. Die geradezu völlige Unabhängigkeit politischen Verhaltens von den grundlegenden Persönlichkeitsmerkmalen wird abschließend vor dem Hintergrund dreier Hypothesen diskutiert, dass es nämlich 1) um einen wahrhaftigen Zustand der Befragten gehe, 2) es sich um einen kulturalen bzw. 3) um einen methodologischen Artefakt handle.

Schlüsselwörter: Persönlichkeit, IPIP, politisches Verhalten, politische Präferenzen, Wählerabsichten

*International Personality Item Pool